

Министерство образования и науки, молодежи и спорта Украины

**Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова
Кафедра истории древнего мира и средних веков**

**Одесский археологический музей
Национальной Академии Наук Украины**

**Отдел археологии Северо-Западного Причерноморья
Национальной Академии Наук Украины**

ДРЕВНЕЕ ПРИЧЕРНОМОРЬЕ

Выпуск IX

Одесса

ФЛП «Фридман А.С.»

2011

ББК 63.3(237Ук,7)

Д 73

УДК 902/904

Рекомендовано к печати Ученым Советом исторического факультета Одесского национального университета имени И.И. Мечникова. Протокол № 5 от 21 февраля 2011 г.

Древнее Причерноморье. Выпуск IX / Глав. ред. И.В. Немченко. – Одесса: ФЛП «Фридман А.С.», 2011. – 520 с.

Сборник «Древнее Причерноморье» составлен на основании материалов IX Чтений памяти профессора П.О. Карышковского, международной конференции, которая состоялась в ОНУ имени И.И. Мечникова 11-13 марта 2011 г. и была посвящена 90-летию со дня рождения этого выдающегося ученого. Выпуск включает статьи по проблемам нумизматики, эпиграфики, археологии Северного Причерноморья, античной и средневековой истории, византиноведения, истории Европы раннего нового времени, историографии и т.д.

Редакционная коллегия:

Немченко И.В. – к.и.н., зав. кафедрой истории древнего мира и средних веков ОНУ имени И.И. Мечникова, главный редактор.

Демин О.Б. – д.и.н., зав. кафедрой новой и новейшей истории ОНУ имени И.И. Мечникова.

Дзиговский А.Н. – д.и.н., профессор кафедры археологии и этнологии Украины ОНУ имени И.И. Мечникова.

Кушнир В.Г. – к.и.н., декан исторического факультета ОНУ имени И.И. Мечникова.

Луговой О.М. – к.и.н., доцент кафедры истории древнего мира и средних веков ОНУ имени И.И. Мечникова, технический редактор.

Охотников С.Б. – к.и.н., зам. директора Одесского археологического музея НАНУ.

Руссеев Н.Д. – д.и.н., проф. Высшей антропологической школы (Кишинэу, Молдова).

Самойлова Т.Л. – к.и.н., зав. Отделом археологии Северо-Западного Причерноморья НАНУ.

Смынтына Е.В. – д.и.н., зав. кафедрой археологии и этнологии Украины ОНУ имени И.И. Мечникова.

Рецензенты:

Бруяко И.В. – д.и.н., директор Одесского археологического музея НАНУ.

Сорочан С.Б. – д.и.н., зав. кафедрой истории древнего мира и средних веков Харьковского национального университета имени В.Н. Каразина.

*Издание осуществлено при финансовой помощи **Владимира Владимировича Левчука и Владимира Алексеевича Кравца.***

ISBN 966-96181-5-1

© Кафедра истории древнего мира и средних веков
ОНУ имени И.И. Мечникова, 2011

А.С. Пудовкіна (Київ, Україна)

**МАРІУПОЛЬСЬКИЙ МУЗЕЙ КРАЄЗНАВСТВА В КОНТЕКСТІ
МУЗЕЙНОЇ АРХЕОЛОГІЇ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ
(1920-ті - початок 1930-х рр.)**

Музейна археологія Радянської України 1920-х – початку 1930-х рр. – це специфічний різновид науково-дослідної діяльності музеїв, що передбачав організацію і проведення польових досліджень, лабораторно-камеральне опрацювання здобутих матеріалів, введення їх у науковий обіг, використання в експозиційній діяльності музейної установи. Загальна кількість музеїв, що були долучені до розвитку вітчизняної археології у міжвоєнний період коливалась в межах 50–60 музейних закладів. Важливе місце серед них посідав й Маріупольський музей – потужний осередок різнопланових краєзнавчих досліджень регіону.

Розвиткові музейництва та археології Маріупольщини у 1920-х – на початку 1930-х рр. присвячено чимало робіт. Виділяючи дві головні групи цих праць, зазначимо, що перша група присвячена становленню та діяльності Маріупольського музею краєзнавства¹, друга – окремим постатям, науковцям-музейникам, що зробили свій внесок у розвиток археологічної науки регіону. Для відтворення розвитку музейної археології серед праць, що носять характер біографічних досліджень, великий інтерес становлять публікації, присвячені життю й творчій діяльності П.М. Піневича² та І.П. Коваленка³, М.О. Макаренка⁴ тощо.

Метою даної роботи є дослідження розвитку польової археологічної діяльності Маріупольського музею краєзнавства та визначення місця й ролі цієї установи у становленні археологічної науки України у 1920-х – на початку 1930-х рр.

Музей було засновано 1920 р. при Товаристві вивчення місцевого краю й допомоги розвитку Маріупольського повітового земського музею⁵. Із утворенням 1923 р. Маріупольського округу, установа набула назву «округовий музей краєзнавства». До 1926 р. включно музей адміністративно підпорядковувався Політосвіті при Народному комісаріаті освіти (НКО), а з 1927 р. – Управлінню науковими установами НКО⁶. Спочатку до складу установи входили природничий, культурно-історичний (історико-етнографічний), соціально-економічний відділи, науковий архів, метеорологічна і біологічна станції (відділ живої природи) та науково-педагогічна бібліотека. Штат у 1925 р. складався з чотирьох музейників-науковців⁷. У 1926-1927 звітному році було організовано грецький відділ, з підвідділами місцевої історії та археології і грецької етнографії.

1927 р. музей мав у штаті десять співробітників. Зокрема, Іван Пантелеймонович Коваленко (завідувач музею, натураліст), Віктор Леонідович Голіцинський (завідувач природничо-історичним відділом музею), Петро Митрофанович Піневич (завідувач історико-археологічним

відділом), Софія Осипівна Гурарі-Вайнерова (завідувач соціально-історичним відділом), Ніна Семенівна Коваленко (завідувач етнографічним та грецьким відділом), Павло Костянтинівич Караманов (завідувач відділом живої природи); Віктор Володимирович Вольський (завідувач метеорологічною станцією музею), Валентина Василівна Маєвська (спостерігачка метеорологічної станції), Матвій Михайлович Бабко (завідувач центральним фізичним кабінетом при Музеї), Антон Кирилович Несторенко (лаборант фізичного кабінету)⁸. У 1930 р. П.М. Піневич переїздить у Київ, а вакантну посаду завідувача історико-археологічним відділом посідає М.П. Єгорова⁹.

Впродовж першого п'ятиріччя свого існування музей переживав організаційний період. Неодноразові евакуації міста 1920 р., голод 1921–1922 рр., відсутність будь-яких асигнувань та коштів на існування науково-освітніх установ – всі ці фактори не давали змоги розгорнути повноцінну красназвчу науково-дослідну та культурно-освітню роботу. Лише з 1925 р. музей зміг перейти до системного всебічного вивчення краю, в тому числі й розгорнути широкі археологічні дослідження¹⁰. На середину 1920-х рр. припадає й остаточне формування Всеукраїнського археологічного комітету (ВУАК) як консолідуючої науково-організаційної установи загальнореспубліканського значення. ВУАК взяв на себе функцію пов'язати «периферію з центром», систематизувати проведені післяреволюційні дослідження на місцях та спрямувати науковий пошук у загальнодержавних масштабах. Фактично, саме ВУАК впродовж другої половини 1924 – першої половини 1925 рр. видавав дозвіл на проведення досліджень – «відкритий лист» або ж «мандат»¹¹.

Ситуація із видачею дозволів змінилася із утворенням у 1926 р. Інспектури охорони пам'яток культури Укрнауки НКО. З цього часу Всеукраїнський комітет «не провадив безпосередньої адміністративної роботи охорони пам'яток культури, виконуючи в цих справах лише вищі науково-консультативні функції... всі дозволи чи заборони на право археологічних розкопів, обмірів, розчистки, реставрації та ремонту пам'яток культури [починає видавати] НКО по Укрнауці за науковим висновком ВУАКу...»¹². Проте, зміна адміністративних функцій суттєво не вплинула на статус ВУАКу як науково-координаційного центру археологічних досліджень. Дозвіл надсилався досліднику й після проведення археологічних робіт разом із науковим звітом повертався до канцелярії ВУАКу. Подібний документ на проведення досліджень завідувачем історико-археологічним відділом Маріупольського музею зберігся у фондах наукового архіву Інституту археології (рис. 1).

У. С. Р. Р.
НАРОДНИЙ КОМІСАРІЯТ ОСВІТИ
УПРНАУКА
УКРАЇНСЬКИЙ КОМІТЕТ ОХОРОНИ
ПАМ'ЯТОК КУЛЬТУРИ

Дійсний до *1 січня* 1929 р.

28-9 1928 р.
№ *арх. 108*

ВІДКРИТИЙ ЛИСТ 162

На підставі п. 2 Постанови ВУЦВК та РНК УСРР „Про пам'ятки культури і природи“ (З. З. 1926. №№ 32—33, арт. 259) Український Комітет охорони пам'яток культури при Упрнауці НКО УСРР видає цього відкритого листа *т. Пікевічу П. М.*
на право провадити *розкопки, розвідки періодично ввечері та розкопки малих могил в межах*
на території *Маріупольщини*

Крім того *т. Пікевічу* доручається *робити фотознімки обшару, здійснювати плани*
Український Комітет охорони пам'яток культури вдається до всіх державних установ, партійних організацій, громадських об'єднань та всіх окремих громадян із проханням усяково допомагати *т. П. М. Пікевічу* у виконанні дорученої йому справи.

Зав Упрнауки НКО УСРР
Голова Укр. Комітету Охорони пам'яток культури
Вчений секретар Укр. Комітету Охорони пам'яток культури

Рис. 1. Відкритий лист, виданий співробітнику Маріупольського краєзнавчого музею.

Проведення археологічних досліджень вимагало відповідних коштів. Тож доволі актуальним завданням, що його намагалися вирішити співробітники Всеукраїнського археологічного комітету задля сприяння археологічним дослідженням Маріупольщини, була допомога музею в отриманні коштів на проведення розвідок та розкопок. Ця мета реалізовувалась за допомогою письмових звернень до місцевих виконавчих комітетів (рис. 2).

Ще однією функцією, яку виконував ВУАК для підтримки музейництва – забезпечення археологічних експедицій Радянської України відповідними кваліфікованими кадрами у разі нестачі їх на місцях, а також у випадку необхідності додаткового науково-методичного керівництва. До таких заходів належать археологічні дослідження на території новобудов «Азовсталі», ініційовані зверненням І.П. Коваленка до ВУАКу у лютому 1930 р. та проведені впродовж 1930-1933 рр. під керівництвом Миколи Омеляновича Макаренка за участі співробітників Маріупольського музею І.П. Коваленка, Н.С. Коваленко та М.П. Єгорової¹³.

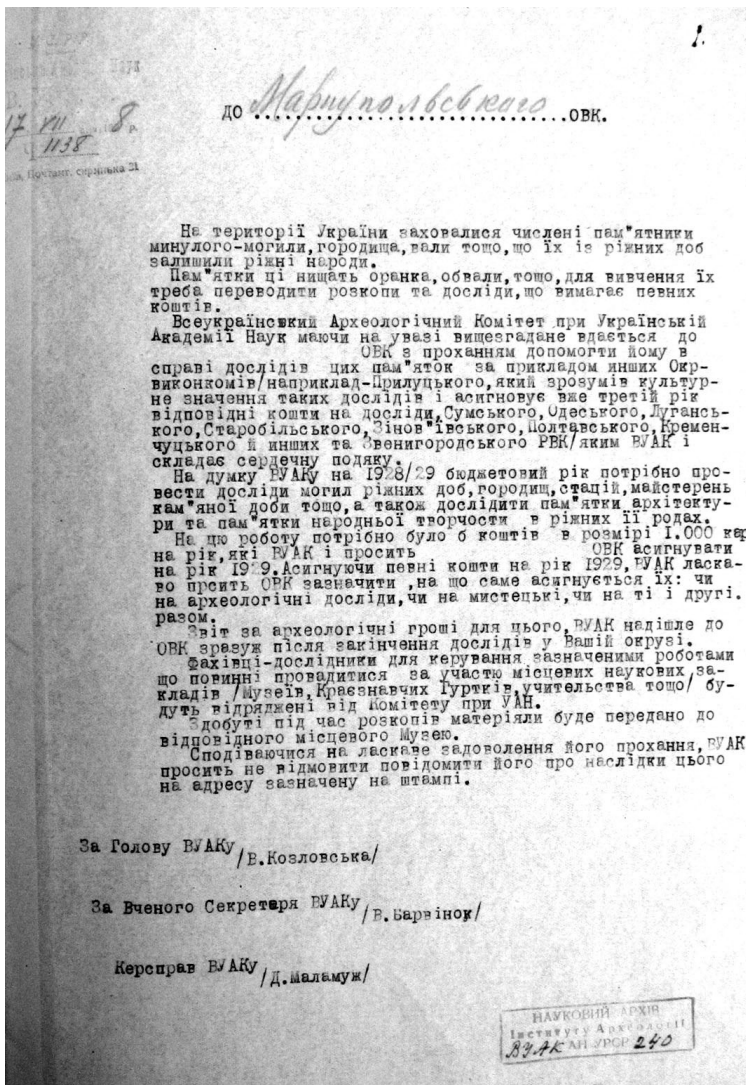

Рис. 2. Звернення ВУАКу до Маріупольського ОВК з проханням надати фінансування для проведення досліджень.

Маріупольський музей краєзнавства, маючи ВУАК за науково-координуючий центр, одночасно виступав регіональним консолідуючим осередком краєзнавчих досліджень. Співробітники музею, зокрема П.М. Піневич, не лише скеровували загально-дослідницький процес у регіоні, але й всіляко опікувались і сприяли збереженню існуючих шкільних музеїв.

Звернімося до прикладів. 1927 р. Петро Митрофанович оглядав експозицію шкільного музею у с. Сартани, консультував вчительство та учнівство¹⁴. Подібні заходи були проведені ним 1929 р. у шкільних музеях с. Сартани, с. Чермалик, с. Урзуф, м. Бердянська. У польовому щоденнику П.М. Піневича читаємо: «Школьный краеведческий музей с. Сартаны. Осмотрены каменные орудия: молот, топор-молот со следами просверливания (оба орудия из гранита), топор-молот из белого камня (верхняя часть разбита), несколько кусков от разбитых орудий [...] типа топоров, своеобразные каменные орудия [...] все орудия шлифованы. В музее есть также несколько железных и бронзовых стрел. Необходимо отметить общую беду всех школьных музеев – полное отсутствие обозначения времени и места находок. Музей сосредотачивает находки, как учеников во время экскурсий, так и крестьян, с большой любовью относящихся к маленькому культурному учреждению. Исправляем ошибки, датируем и обозначаем места находок. Проводим [...] инструкторивную беседу с организаторами школьного музея. Вечером – в помещении школы провожу большую беседу с крестьянством на тему: «Орудия производства первобытного человека и его быт»¹⁵.

Протягом 1920-х – на початку 1930-х рр. за участі співробітників Маріупольського музею було досліджено більш ніж 80 археологічних пам'яток, що охоплюють період від палеоліту до пізнього середньовіччя. Провідною формою археологічного дослідження пам'яток в цей період були рекогносцировки та розвідки (81 % від усієї кількості пам'яток), що, головним чином, пояснювалось браком коштів на проведення систематичних стаціонарних розкопок. Достеменно відомо, що розкопки, організаторами або ж учасниками яких були П.М. Піневич, І.П. Коваленко, Н.С. Коваленко і М.П. Єгорова, були проведені на 12 археологічних пам'ятках (14%). Польові дослідження пам'яток старовини на Маріупольщині в рамках розвитку музейної археології зазначеного періоду було розпочато 1924 р., коли П.М. Піневич здійснив розвідки місцезнаходження в урочищі «Скелі», хутір Юр'ївка, в околицях с. Урзуф Першотравневого району Донецької області¹⁶. В цілому, динаміка польової археологічної діяльності Маріупольського музею мала такий вигляд:

Рік	Кількість досліджених пам'яток
1924	1
1925	1
1926	4
1927	12
1928	24
1929	44
1930	2

Спалах активності музейної археології на Маріупольщині наприкінці 1920-х рр. та її згасання на початку 1930-х рр. цілком корелюється із загальною періодизацією музейної археології України зазначеного періоду. Перший період – становлення і організація музейних осередків як центрів регіональної археології (1919–1923 рр.). Цей етап позначився поодинокими польовими роботами, що проводились, головним чином, музеями дореволюційної доби, переважна ж більшість музеїв України в цей час займалася «збиральництвом» культурних цінностей з поміщицьких колекцій, отриманих у спадок від царської Росії. Другий період – розквіт польової музейної археології (1924–1930 рр.) – час, коли більшість музеїв проводили розвідки, рекогносцировки та розкопки. Третій період – згасання археологічної діяльності музеїв Радянської України через наступ на національну науку, масові репресії археологів-музейників, знищення осередків краєзнавства (1930–1936 рр.). На цьому етапі поодинокі музейні інституції «за інерцією» проводили археологічні дослідження.

Слушною, на нашу думку, також є періодизація археологічної діяльності Маріупольського музею, в основу якої покладено критерій особистості дослідника. Як уже згадувалось раніше, з моменту заснування музею й до початку 1930 р. історико-археологічний відділ очолював П.М. Піневич¹⁷. Роботи з фіксації та картографування, обміри, розвідки, шурфування і розкопки археологічних пам'яток у регіоні впродовж 1924–1929 рр. були здійснені саме цим видатним музейником-археологом. 1930 р. П.М. Піневич переїздить до Києва. У зв'язку з початком будівельних робіт на території «Азовсталі», Маріупольський музей змушений був звернутися по допомогу до ВУАК через брак кваліфікованого досвідченого археолога. Відтак, польовим сезоном 1930 р. був відкритий «період М.О. Макаренка» в музейній археології Маріупольщини. Співробітники музею, які були ідейними організаторами археологічних досліджень на території новобудов м. Маріуполя, брали активну участь у розкопках, якими керував М.О. Макаренко.

Зупинимось на висвітленні конкретних здобутків Маріупольського музею у галузі археології. На наш погляд, на особливу увагу заслуговують нечисленні, проте вагомні археологічні розкопки, які проводились за участі співробітників Маріупольського музею. Це дослідження кочівницьких курганів IX–XI ст. «Циганка» і «Акритова могила» та курганів бронзової доби «Айеши-оба», кургану № 2 північно-східної групи курганів "Циганські кургани", кургану № 4 південно-західної групи курганів "Чермалицькі кургани" в околицях с. Чермалик, що проводились у червні 1927 р. У вересні 1927 р. у с. Новосьоловкі (сучасна територія м. Маріуполя) були розкопані три різночасові курганні поховання¹⁸. У вересні 1928 р. відбулись рятувальні розвідки і розкопки підземних ходів XVI–XVII ст. у м. Маріуполь на «перехресті вул. Карла Маркса та Малосадової», а також досліджена курганна група з трьох різночасових курганів на території заводу "А і Б"

імені Ілліча¹⁹. У 1929 р. розкопки відбулись на території Портової митниці міста, де було досліджено безінвентарне трупопокладення²⁰.

1930 р. було відкрито та досліджено визначну пам'ятку вітчизняної археології – Маріупольський могильник, а також кургани в межах міста, зокрема на площі Свободи, б. 15²¹. Як уже згадувалось раніше, у роботах 1930 р. активну участь брали І.П. Коваленко, Н.С. Коваленко та М.П. Єгорова. М.О. Макаренко проводив археологічні розкопки на території «Азовсталі» також у 1931 та 1933 рр. Зокрема, 1931 р. досліджувалась курганна група з п'яти курганів на відстані 1 км на схід від Маріупольського могильника, а також так звані «житла забродів» - рештки землянок XVII–XVIII ст.²², 1933 року експедиція М. О. Макаренка дослідила курган № 2 на території «Азовсталі»²³. Достеменно відомо, що всі здобуті артефакти були передані на зберігання до Маріупольського музею, й до сьогодні вони переховуються у фондах установи та є окрасою експозиції²⁴. Вірогідність участі у розкопках 1931 та 1933 рр. співробітників Маріупольського музею також є доволі високою, проте вона не знаходить підтвердження у документальних матеріалах, що збереглися до наших днів.

На жаль, через брак відповідного фінансування, кількість тогочасних публікацій, присвячених польовим здобуткам музейної археології Маріупольщини 1920-х – початку 1930-х рр. була незначною. Зокрема, результати експедицій П.М. Піневича так і не були опубліковані за його життя. Єдина публікація дослідника – «Нефритова сокира-молот з узбережжя р. Гайчулу Маріупольської округи»²⁵ - присвячена випадковій знахідці 1929 р. (знайшов сокиру селянин І.Ф. Лисак). Вагомою подією у розвитку вітчизняної археології стала монографія М.О. Макаренка «Маріупольський могильник» – введення до наукового обігу матеріалів розкопок 1930 р. на території «Азовсталі». Ця праця й досі не втрачає своєї наукової вартості.

Викладений матеріал дає можливість відтворити картину археологічних досліджень Маріупольського музею як конкретного, локального вияву музейної археології Радянської України. Впродовж 1920-х – початку 1930-х рр. музей був осередком краєзнавчих досліджень регіону, в тому числі й археологічних. Наукова діяльність установи у сфері археології координувалась ВУАКом, одночасно сам Маріупольський музей виступав у якості регіонального центру, що опікувався мережею шкільних музеїв. Було досліджено більше 80 пам'яток, більшість з них являли собою різночасові місцезнаходження та курганні групи. Найвідомішими здобутками музейної археології Маріупольщини можна вважати розкопки на території будівництва «Азовсталі», а також широкомасштабні дослідження, здійснені П.М. Піневичем. Провідною формою польових археологічних робіт були розвідки, що пояснювалось браком відповідного фінансування. Більшість археологічних матеріалів, здобутих дослідженнями 1920-х – початку 1930-х рр. до сьогодні зберігається у фонді Маріупольського краєзнавчого музею, не втрачаючи своєї вартості для вітчизняної археологічної науки.

- ¹ Маньковська Р. В. З історії Маріупольського краєзнавчого музею: традиції та перспективи // VII Всеукраїнська конференція «Історичне краєзнавство в Україні: традиції та сучасність»: матеріали пленарного та секційних засідань. – Ч. II. – К., 1998. – С. 422-423.
- ² Косиков В. А., Божко Р. П. Мариупольский краевед Петр Митрофанович Пиневиц // Донецкий археологический сборник. – 1998. – Вып. 8. – С. 5-14.
- ³ Божко Р. П. Подвижник музейного дела. Очерк жизни и деятельности И. П. Коваленко, организатора и первого директора Мариупольского краеведческого музея. – Мариуполь, 2003.
- ⁴ Косикова Е. В. Возвращенное имя // Донецкий археологический сборник. – 1993. – Вып. 3. – С. 3-17; Цвейбель Д. С. К биографии Н. Е. Макаренко // Тезисы докладов областного научно-практического семинара «Проблемы охраны и исследования памятников археологии в Донбассе». – Донецк, 1989. – С. 62-65; Божко Р. П. Исследования Н. Е. Макаренко в Приазовье // Вивчення історичної та культурної спадщини Роменщини: проблеми і перспективи: тези доповідей та повідомлень до науково-практичної конференції, присвяченої 70-річчю Роменського краєзнавчого музею. – Суми – Ромни, 1990. – С. 40-41; Макаренко Д. Є. Шлях до храму: [Науково-історичне есе]. – К., 2006.
- ⁵ Рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. – Ф.Х. – №31571. – Арк. 10.
- ⁶ Дубровський В. В. Чергові завдання сучасного музейного будівництва на Україні // Український музей. – Збірник 1: Репринтне видання 1927 року. – К., 2007. – С. 13-26.
- ⁷ Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі ЦДАВО України). – Ф. 166. – Оп. 5. – Спр. 262. – Арк. 330, 478.
- ⁸ ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 6. – Спр. 2188. – Арк. 16-17 зв., 30.
- ⁹ Божко Р. П. Подвижник музейного дела. Очерк жизни и деятельности И. П. Коваленко, организатора и первого директора Мариупольского краеведческого музея. – Мариуполь, 2003. – С. 17.
- ¹⁰ ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 6. – Спр. 2188. – Арк. 30
- ¹¹ Нестуля С. І. Становлення Всеукраїнського археологічного комітету ВУАН (середина 1920-х рр.). – Полтава, 1997[1998]. – С. 70.
- ¹² Інструкція про порядок відання та розподіл робіт між інспектурою охорони пам'яток культури Укрнауки НКО та Археологічним Комітетом Української Академії Наук // Охорона пам'яток культури на Україні. – Харків, 1927. – Зб. 1. – С. 152-153.
- ¹³ Науковий архів Інституту археології Національної академії наук (далі НА ІА НАНУ). – Ф. ВУАК. – Спр. 486 – 12 арк.
- ¹⁴ НА ІА НАНУ. – Ф. ВУАК – Спр. 116/39. – 37 арк.
- ¹⁵ НА ІА НАНУ. – Ф. ВУАК – Спр. 546. – 38 арк.
- ¹⁶ НА ІА НАНУ. – Ф. ВУАК – Спр. 309/23. – 73 арк.
- ¹⁷ Косиков В. А., Божко Р. П. Вказ. праця. – С. 5 – 14.
- ¹⁸ НА ІА НАНУ. – Ф. ВУАК – Спр. 116/8. – 7 арк.; НА ІА НАНУ. – Ф. ВУАК – Спр. 116/9. – 12 арк.; НА ІА НАНУ. – Ф. ВУАК – Спр. 116/39. – 37 арк.
- ¹⁹ НА ІА НАНУ. – Ф. ВУАК – Спр. 202/26. – 26 арк.
- ²⁰ НА ІА НАНУ. – Ф. ВУАК – Спр. 546. – 38 арк.
- ²¹ ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 6. – Спр. 9420. – 24 арк.
- ²² НА ІА НАНУ. – Ф. ВУАК – Спр. 539. – 10 арк.

²³ НА ІА НАНУ. – Ф. ВУАК – Спр. 539а. – 34 арк.

²⁴ Божко Р. П. Исследования Н. Е. Макаренко в Приазовье // Вивчення історичної та культурної спадщини Роменщини: проблеми і перспективи (Тези доповідей та повідомлень до науково-практичної конференції, присвяченої 70-річчю Роменського краєзнавчого музею). – Суми – Ромни, 1990. – С. 40-41.

²⁵ Піневич П. Нефритова сокира-молот з узбережжя р. Гайчулу Маріупольської округи // Антропологія. Річник Кабінету Антропології ім. Ф. Вовка. 1929. – К., 1930. – Вип. III. – С. 203-205.

Е.А. Радзиховская, А.С. Боренко (Одесса, Украина)

КРЕПОСТЬ КНЯЗЯ ВИТОВТА У ГИЛЬБЕРА ДЕ ЛАННУА И ПРИДНЕСТРОВСКИЕ ТОПОНИМЫ СРЕДНЕВЕКОВЫХ КАРТ

Изучение географии населенных пунктов Северного Причерноморья времен средневековья имеет старую традицию. Исследования выполнялись на уровне комментирования нарративных и актовых материалов, интерпретации археологических данных, истолкования сведений разнообразных карт. При этом полученные результаты, с какими бы источниками ни работали авторы специальных и общих работ, порой плохо согласуются друг с другом. Для устранения разночтений и восстановления верной картины нужны, по-видимому, целенаправленные усилия разных специалистов.

До настоящего времени междисциплинарные подходы, сочетающие исторические и географические методы, применялись декларативно *par excellence*. А между тем старинные карты, активно тиражировавшиеся со второй половины XV ст., предоставляют уникальные возможности. Тщательное сопоставление зафиксированных в них сведений с документальным и археологическим материалом может высветить новые перспективы для корректной идентификации населенных пунктов, их «привязки» к конкретной точке в пространстве, наконец, для установления преемственности между средневековыми и современными (а в идеале – и древними) пунктами. В рамках этого краткого сообщения нами будет предпринята попытка историко-географического осмысления небольшого количества топонимов, связанных с пунктом, который упомянул в своих записках французский рыцарь и дипломат Гильбер де Ланнуа, проезжавший в 1421 г. через наши края из Валахии в Кафу. Эта информация будет сопоставлена с данными двух старинных карт – Г. Меркатора 1554 г. и Г. де Боплана 1650 г.